

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Олена Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

PREPARATION OF FUTURE TEACHERS FOR THE DEVELOPMENT OF CHILDREN'S GIFTEDNESS IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION OF HIGHER EDUCATION OF UKRAINE

Olena Demchenko, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Vinnitsia State Pedagogical University named after Mikhail Kotsyubinsky (Ukraine)

***Анотація.** Закцентовано на проблемі розвитку здібностей і талантів дітей, яка набуває особливого значення в умовах сучасних викликів та євроінтеграції. Визначено ключові ідеї, які поширені в європейській науці. Обдаровані громадяни вважаються особливим видом природних ресурсів і національним багатством кожної держави. Для успішного розвитку здібностей і талантів необхідні спеціально підготовлені педагоги. В умовах університету необхідно організувати систему роботи з метою формування готовності студентів до освіти обдарованих. Важливого значення надаємо обов'язковим і вибірковим дисциплінам, зокрема, «Навчання і виховання обдарованої дитини». Європейські підходи до освіти обдарованих студенти засвоюють у контексті реалізації проєктів програми ЄС Еразмус+ Жан Моне Модуль.*

***Ключові слова:** євроінтеграція, обдарованість, талант, здібності, підготовка майбутніх педагогів до розвитку обдарованості дітей.*

***Abstract.** Emphasis is placed on the problem of the development of children's abilities and talents, which acquires special importance in the conditions of modern challenges and European integration. The key ideas that are common in European science are defined. Gifted citizens are considered a special kind of natural resources and national wealth of each state. Specially trained teachers are necessary for the successful development of abilities and talents. In the conditions of the university, it is necessary to organize a system of work with the aim of forming the readiness of students for gifted education. We attach great importance to compulsory and optional disciplines, in particular, "Education and upbringing of a gifted child". European approaches to the education of gifted students are learned in the context of the implementation of the EU Erasmus+ Jean Monnet Module projects.*

***Key words:** European integration, giftedness, talent, abilities, training of future teachers for the development of children's giftedness.*

В останні роки проблема пошуку обдарованості дітей, розвитку талантів і підготовки майбутніх педагогів до такого напрямку професійної діяльності набуває особливої актуальності та особливих смислів. Робота з обдарованими дітьми і молоддю не повинна припинятися в умовах війни та захисту курсу України на євроінтеграцію. У процесі досягнення мети щодо відновлення європейської ідентичності нашої держави та формування в Україні європейської ментальності важливу роль будують відгравати обдаровані особистості як національна еліта, які мають стати рушійною силою процесів оновлення, реформування та інновацій. В умовах євроінтеграції України загалом та освіти зокрема виникає потреба вивчення європейських підходів до освіти обдарованих і розвитку талантів, їх імплементація в систему підготовки майбутніх педагогів.

Орієнтуючись на досвід країн ЄС, підготовку майбутніх педагогів до розвитку обдарованості учнів ми розуміємо систему, частину загальної підготовки, спеціально організованим процесом, спрямованим на оволодіння студентами гуманістичними професійними цінностями, визнання обдарованої дитини як особистості з особливими освітніми потребами, усвідомлення необхідності спеціальної роботи з обдарованими дітьми,

засвоєння системи інтегрованих філософських і психолого-педагогічних знань у сфері обдарованості, набуття комплексу професійних умінь, вироблення фасилітативної позиції, розвиток абнотивності, емоційного інтелекту, професійних і соціально зумовлених якостей.

Метою і водночас результатом такої є *готовність майбутніх педагогів до роботи з дітьми з проявами різних видів обдарованості як інтегративне особистісно-професійне утворення, що включає взаємопов'язані й взаємозумовлені компоненти:*

Формуючи професійні цінності студентів у контексті такої підготовки, спираємося на ідею, що обдарованість і талант оцінюються як «особливий вид природних ресурсів», які є у кожній країні («Будапештська декларація про підтримку талантів», 2011) [7]. Вони вважаються національним багатством, інтелектуальним і духовним капіталом, основою інновацій і конкурентоспроможності держави. Щоб бути економічно, соціально і культурно розвиненою, жодна країна не може дозволити собі марнувати таланти і втрачати людські ресурси. Наголошується на необхідності розвитку «культурного і творчого секторів», підтримки творчих і талановитих громадян, важливість їхнього внеску в культурне та мовне розмаїття, забезпечення культурної спадщини Європи (Договір про Європейський Союз, ст.2; Хартії основоположних прав Європейського Союзу, ст. 11 і 13, повідомлення Комісії «Новий європейський порядок денний для культури» (2018), Creative Europe Programme (2021 to 2027)).

Варто відзначити, що у розвинених країнах світу та ЄС утвердилася думка, що обдаровані діти є особистостями з особливими освітніми потребами. Для їх задоволення вони повинні мати сприятливі освітні умови і додаткові ресурси, які дозволять повноцінно розвивати здібності на власну користь і на благо суспільства в цілому. Для високо обдарованих дітей, як і інших категорії осіб з особливими освітніми потребами, потрібно створювати адекватні освітні можливості, щоб вони повністю розкрити свій потенціал. В Україні така позиція допоки не набула поширення, не поділяється широким загалом та інклюзія зводиться переважно до інвалідності.

Підготовка здобувачів вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського відбувається системно на різних етапах освітнього процесу [2; 4; 5]. Передусім використовуються можливості обов'язкових психолого-педагогічних дисциплін («Вступ до спеціальності із основами педагогіки», «Загальна психологія», «Вікова і педагогічна психологія», «Історія педагогіки», «Основи педагогічної майстерності», «Теорія навчання», «Теорія виховання», «Інноваційні педагогічні технології» тощо), зміст яких доповнюється питаннями / темами про основні концепції обдарованості, науково-методичні основи роботи з обдарованими дітьми, використання технологій / методів з розвитку обдарованості.

Основою лекційного курсу є результати сучасних психолого-педагогічних досліджень, які проводять учені провідних науково-дослідних установ України, зокрема Інституту обдарованої дитини АПН України [1; 3] та [6] лабораторії психології обдарованості Інституту психології імені Г.С.Костюка АПН України. У процесі вивчення європейського досвіду інтерес становить концепція багатомовного читацького театру (MELT), яка розроблена швейцарською вченою С.Кутцельман [9] і впроваджується в декількох країнах Європи. Вона спрямована на розробку програми поетапного вивчення іноземної мови засобами театрального читання (таблиця 1). Використовуючи основні ідеї швейцарської вченої, ми адаптуємо її в систему підготовки майбутніх педагогів до освіти обдарованих дітей.

Таблиця 1

Етапи освітнього процесу у рамках проєкту MELT

Освітній процес	Форми соціальної взаємодії	Приблизний час (хв)
Учитель ознайомлює учнів з багатомовним театральним читанням	ПЛ	10-20

Учитель читає вголос уривки з книги	ПЛ	5-10
Учні читають театральні сценки та отримують ролі	ІР/ГР	10-15
Учні узагальнюють зміст своїх сценок	ГР	15-25
Учні представляють сценки та окремі ролі	ПЛ	15-25
Учні репетирують ролі та здійснюють зворотний зв'язок	ІР	20-45
Генеральна репетиція та зворотний зв'язок	ГР	20-45
Вистава	ПЛ	25-45

Вагому роль у підготовці студентів, які найбільш мотивовані на роботу з обдарованими дітьми, є викладання спеціальних курсів. Декілька років поспіль викладається вибіркова дисципліна «Навчання і виховання обдарованої дитини», метою якої є формування в майбутніх педагогів готовності роботи з обдарованими дітьми як спеціального напрямку професійної діяльності: виявлення дітей з проявами різних видів обдарованості та створення сприятливих умов для задоволення їхніх особливих освітніх потреб, їх для навчання, виховання і творчої самореалізації. У змісті курсу включено різні теми, які комплексно охоплюють психологічні аспекти теорії здібностей і обдарованості, педагогічні та методичні аспекти розвитку талантів і обдарованості дітей, у тому числі й європейський досвід (таблиця 2).

Таблиця 2

Зміст вибіркової дисципліни «Навчання і виховання обдарованої дитини»

№ п/п	Назва теми
Тема 1	Проблема обдарованості в українському та європейському психолого-педагогічному дискурсі
Тема 2	Типологія обдарованості: світовий, європейський і український контекст
Тема 3	Теоретичні засади соціальної обдарованості як окремого типу
Тема 4	Дитяча обдарованість і особливості прояву її прояву на різних вікових етапах
Тема 5	Дитина з проявами обдарованості як особистість з особливими освітніми потребами: порівняння європейських і українських підходів
Тема 6	Політика і досвід неперервної освіти обдарованих дітей і молоді в світі, ЄС та Україні
Тема 7	Сучасні світові, європейські та українські методики виявлення проявів обдарованості в дітей і вивчення особливостей їхнього розвитку
Тема 8	Використання інноваційних технологій у навчанні та вихованні обдарованих дітей у закладі освіти
Тема 9	Організація творчих видів діяльності з розвитку обдарованості дітей в умовах культурно-освітнього простору
Тема 10	Роль особистості педагога в творчій самореалізації обдарованих дітей
Тема 11	Підготовка майбутніх педагогів до освіти обдарованих у світі, ЄС та Україні
Тема 12	Співпраця педагогів з батьками у вихованні й розвитку обдарованих дітей

Під час практичних занять студенти виконують дуже багато творчих завдань, які сприяють формуванню навичок і якостей, необхідних для ефективної роботи з обдарованими дітьми. Наприклад, майбутні педагоги працюють у малих групах над проектом з використанням кінодидактики: добирають кінофільм / документальне відео / ролик про відомих обдарованих людей, їхнє життя, проблеми, історію успіху тощо; переглянути його й створити медіакарту за алгоритмом:

1. Назва / режисер / країна, рік виходу.
2. Режим доступу.
3. Головний герой: ім'я, психологічний портрет, головні риси характеру, вид обдарованості, здібності.

4.Скріни.

5.Короткий сюжет: опис історії успіху / неуспіху / відкриття/ досягнення / трагедії обдарованої особистості.

6.Опишіть емоції / почуття / думки, які викликав сюжет особисто у Вас (захоплення, жалю, ненависть, заздрість тощо).

7. Причини / чинники успішного / неуспішного життєвого сценарію обдарованої особистості. Який чинник відіграв найбільшу роль у позитивному варіанті? Відсутність якого чинника не дозволило самореалізуватися особистості?

8. Якби була можливість, щоб запитав у головного героя, його батьків, педагогів щодо уточнення.

9.Якби була можливість, щоб порадив батькам, педагогам, самому головному герою щодо покращення умов для творчої самореалізації.

10. Визначення інших, більш успішних сценаріїв / умов розвитку обдарованості головного героя.

11.Можливості використання в освітній роботі зі учнями: під час яких уроків, виховних форм можна використати та для розв'язання яких завдань.

12.Вступне слово вчителя перед переглядом кінофільму з постановкою перед учнями /студентами проблеми, завдань.

13.Настанови/рекомендації учням / студентам для перегляду.

14.Запитання учням / студентам для аналізу кінофільму після перегляду.

15. Завдання / вправи для рефлексії після перегляду.

16.Творчі завдання учням / студентам після перегляду.

17.Комікси / малюнки / есе.

18. Висновки щодо актуальності сюжету, життєвої історії.

Ще одним напрямом у системі підготовки майбутніх педагогів до освіти обдарованих дітей є організація науково-дослідної роботи. З цією метою створені та працюють студентський науковий гурток «Обдарований педагог – обдарована дитина», наукова лабораторія майбутніх творчих педагогів обдарованих дітей «КОВОРКІНГ КРЕАТИВНИХ». Здобувачі ступеня вищої освіти магістра, зацікавлені різними аспектами проблеми обдарованості, виконують дипломні дослідження на теми:

1. Розвиток творчих здібностей молодших школярів у процесі організації театралізованих свят.

2. Розвиток інтелектуальної обдарованості молодших школярів у позакласній роботі

3. Педагогічні умови адаптації дітей з проявами обдарованості до шкільного навчання.

4. Виховання художньо обдарованих молодших школярів у позакласній роботі.

5. Інноваційні форми роботи вихователя з батьками обдарованих дітей з функціональними обмеженнями.

6. Інноваційні форми бібліотечної роботи із задоволення особливих освітніх потреб обдарованих дітей.

7. Розвиток творчих здібностей дітей у процесі організації позакласної виховної роботи.

8. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до розвитку обдарованості дітей.

9. Особливості розвитку обдарованості дітей в умовах зеленого середовища.

У контексті реалізації євроінтеграційного вектору розвитку освіти у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського реалізують проекти програми ЄС Еразмус+ Жан Моне Модуль [8]. Основою проектів є європознавчі курси для студентів, під час яких продовжується поглиблення компетентності майбутніх педагогів до освіти обдарованих, зокрема:

– Проект «Підготовка майбутніх педагогів до впровадження європейського досвіду формування soft skills дітей дошкільного віку та учнів початкової школи засобами

театральної діяльності», модуль 1 «Театралізована діяльність у соціально-виховній роботі на засадах інклюзивного підходу: досвід ЄС»;

– Проект «Дошкільна освіта в умовах зеленого середовища: синергія європейських практик і українських традицій, модуль 3 Розвиток здібностей, обдарованості і таланту дітей в умовах лісової школи: від ЄС до UA»;

– Проект «Соціальна інтеграція дітей з особливими потребами у середовищі різноманіття та інклюзії: європейські підходи», модуль 3 «Європейські практики розвитку соціальної компетентності обдарованих дітей у регіональному інклюзивному просторі».

Отже, в умовах сучасних викликів і реалізації євроінтеграційної політики та розвитку освіти України не варто недооцінювати важливості роботи з пошуку та розвитку талантів. Виходимо з ідеї про оцінку обдарованих особистостей як національної еліти, яка має стати інтелектуальним і культурним локомотивом у розбудові України як європейської високорозвиненої держави. Орієнтуючись на сучасні наукові дослідження та досвід провідних країн світу та ЄС, розробляємо систему підготовки майбутніх педагогів до освіти обдарованих дітей і молоді. В умовах університету варто використовувати можливості обов'язкових і вибіркових дисциплін у межах реалізації освітніх програм підготовки майбутніх педагогів, організовувати науково-дослідну роботу студентів. Важливу роль відіграє вивчення європейських підходів, сприятливі можливості для цього забезпечуються в межах реалізації проектів програми ЄС Еразмус+.

Список використаних джерел

1. Гальченко М. С. Досвід підтримки та розвитку обдарованих дітей в Сполучених Штатах Америки. К. : Ін-т обдар. дитини НАПН України, 2012. 45 с

2. Демченко О., Вацьо М. Пізнавально-синкретична складова в підготовці майбутніх вихователів до розвитку соціальної обдарованості дітей. Педагогічна освіта: теорія і практика : Збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В.М.]. Вип.26 (1-2019). Ч.1. Кам'янець-Подільський, 2019. С.64-70.

3. Ковальова О. А. Аналіз досвіду Об'єднаних Арабських Еміратів з освіти обдарованих учнів. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2020. 1 (76), 88–94. DOI: [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2020-1\(76\)-88-94](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2020-1(76)-88-94)

4. Лазаренко Н. Нові вимоги до професіоналізму вчителя в умовах євроінтеграції. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: зб. наук. пр. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. С. 100-106.

5. Лазаренко Н. І. Особистість учителя в умовах полікультурної взаємодії народів європейського простору. Університет-Школа: співпраця в умовах євроінтеграції : монографія. Вінниця : «Твори», 2019. С. 8-27.

6. Музыка О. Л. Здібності у системі ціннісної регуляції розвитку творчо обдарованої особистості. Актуальні проблеми психології: зб. нук. праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Т.12: Проблеми психології творчості. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. Вип. 5. Ч.І. С. 49-55.

7. Budapest Declaration on Talent Support Conclusions of the Hungarian EU Presidential Conference on Talent Support. Hungarian EU Presidential conference on Talent Support and First European TalentDay 7-9 April 2011, Budapest. URL: https://talentcentrebudapest.eu/sites/default/files/budapest_declaration_on_talent_support_eng.pdf

8. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>

9.Kutzelmann Sabine/Massler, Ute/Peter, Klaus (2016). Die zentralen Lehr-Lern-Prozesse des mehrsprachigen Lesetheaters. Eine Anleitung für die Praxis. Weingarten: Pädagogische Hochschule Weingarten. URL: https://melt-multilingual-readers-theatre.eu/wp-content/uploads/2017/08/Brosch%C3%BCre_20170705_mitISBN.pdf

ІННОВАЦІЙНІ НАУКОВІ ПРОЄКТИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Ілона Дичківська,

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Поніманської, Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

INNOVATIVE SCIENTIFIC PROJECTS AS A MEANS OF FORMING THE CREATIVE PERSONALITY OF THE FUTURE SPECIALIST PRESCHOOL EDUCATION

Iлона Dychkivska,

doctor of pedagogical sciences, professor, head of the department of preschool pedagogy and psychology and special education named after prof. T. I. Ponimanska, Rivne State Humanitarian University, Ukraine

***Анотація.** У статті висвітлено деякі аспекти проблеми формування творчої особистості майбутнього фахівця дошкільної освіти через використання інноваційних наукових проєктів.*

***Ключові слова:** інноваційний науковий проєкт, творча особистість, майбутні фахівці дошкільної освіти, професійна підготовка.*

***Abstract.** The article highlights some aspects of the problem of forming a creative personality of a future preschool education specialist through the use of innovative scientific projects*

***Keywords:** innovative scientific project, creative personality, future preschool education specialists, professional training.*

Входження України у світовий науково-технічний, економічний та соціокультурний простір передбачає забезпечення якісних змін в освітній системі, яка на сучасному етапі переходить від екстенсивного розвитку до інноваційного, де головним ресурсом є висококваліфіковані педагогічні кадри, здатні бути не тільки учасниками інноваційних змін, а й активними ініціаторами інноваційних ідей, розуміти суть освітніх інновацій, прогнозувати їх результативність, проєктувати та планово їх упроваджувати.

В умовах реалізації нових стратегій розвитку дошкільної освіти в Україні особливого значення набуває підготовка майбутніх вихователів до інноваційної діяльності вже на етапі здобуття професійної освіти у закладах вищої педагогічної освіти. Результат такої підготовки акумулюється в готовності майбутнього вихователя як гуманістично зорієнтованої особистості з розвиненим інноваційним мисленням, умінням оперативно реагувати на динаміку соціально-економічних процесів, створювати нові освітні програми, застосовувати сучасні педагогічні технології і проєктні методики, забезпечувати варіативність освітнього процесу [3].

Роль проєктної діяльності, методу проєктів у розв'язанні цих завдань важко переоцінити. Інтерес до проєктування завжди виявляється в періоди нестійкого, інноваційного розвитку. Сьогодні знову радикально трансформуються культурні реалії, стереотипи життя, соціальні, політичні та економічні інститути, і проєктування виявляється тією силою, потужністю якої здатна вирішити багато складних проблем вітчизняної освіти.

Результатом проєктувальної діяльності є проєкт. Визначаючи сутність поняття «проєкт», слід зазначити, що воно вперше з'явилося у XVII–XVIII століттях і